

باسمه تعالی

شبه نامه تنظیم تحقیقات پایه، هشتم

واحد پژوهش

معاونت آموزش و پژوهش حوزه علمیه اصفهان

مراحل طراحی تحقیقات و جمع آوری اطلاعات

برای نوشتن مقاله پایه هشتم مراحل زیر را دنبال نموده، و به روشی که در پی می آید عمل کنید.

۱- انتخاب موضوع

ابتدا موضوعی کلی را که به آن علاقمند هستید و ترجیحاً سؤال ذهنی خودتان است مشخص نموده، و به تجزیه و تحلیل آن پردازید، و شاخه‌ای از آن را که کاربردی و مفید است انتخاب کنید و آن را موضوع اصلی تحقیق خود قرار دهید.

این موضوع باید شرایط زیر را داشته باشد.

الف: حتی المقذور موضوعی نو و جدید باشد.

ب: در ارتباط با یکی از حوزه‌های علوم اسلامی باشد.

ج: محقق با توجه به سوابق مطالعاتی خود توانائی انجام آن را داشته باشد.

د: در زمان معینی که از شما خواسته شده قابل اتمام باشد.

ه: متناسب با حجم پیش بینی شده برای پایه هشتم یعنی ۴۰ صفحه باشد.

و: منابع کافی برای مقاله در دسترس شما باشد.

ز: موضوع صریح و بدون ابهام باشد به گونه‌ای که بتوان تعریف دقیقی از موضوع ارائه

کرد.

۲- طرح اولیه تحقیق

پس از تصویب موضوع به طراحی اولیه تحقیق پردازید.

برای طراحی اولیه تحقیق مراحل زیر را طی کنید:

الف: سعی کنید موضوع تحقیق را به دقت تعریف کنید، به نحوی که هیچ گونه ابهامی در آن نباشد.

ب: عنوان مناسبی برای تحقیق برگزینید. این عنوان باید گویا و کوتاه باشد.

ج: در این مرحله باید پیشینه موضوع را مورد مطالعه قرار دهید تا مشخص شود که آیا افراد دیگری قبلاً در این مورد پژوهش نموده‌اند یا خیر؛ و اگر پژوهشی در این زمینه انجام شده نتایج به دست آمده در آنها چه بوده است.

بررسی پیشینه موضوع به شما کمک می‌کند تا از حاصل تحقیقات گذشتگان آگاه شده و آنها را مورد استفاده قرار دهید. و نیز از تحقیق روی موضوعات تکراری جلوگیری می‌نماید.

د: سؤالاتی منطقی طرح نمائید.

در این مرحله به مطالعه اجمالی موضوع پرداخته و سعی کنید با استفاده از اطلاعات شخصی خودتان و مشاوره با اساتید سؤالاتی منطقی در رابطه با این موضوع طرح نمائید. اهمیت طرح سؤال از آن روست که هر یک از این سؤالات یک قسمت از مقاله شما را تشکیل خواهد داد.

برای نمونه به موضوع زیر و سؤالاتی که در ذیل آن مطرح شده است توجه نمائید.

موضوع تحقیق: شفاعت

سؤالات تحقیق

- ۱- شفاعت در لغت و اصطلاح به چه معناست ؟
 - ۲- دلایل اثبات شفاعت چیست ؟
 - ۳- هدف از وضع شفاعت چیست ؟
 - ۴- شرایط شفاعت کدام است ؟
 - ۵- آیا در ادیان غیر از اسلام هم شفاعت وجود دارد ؟
- برای طرح سؤال، موارد زیر را در نظر بگیرید
- الف: سعی کنید سؤالات گویا و روشن باشد.

ب: جزئی و دقیق باشد.

ج: واقعی باشد؛ یعنی از طرح سؤالهای صوری و ساختگی که دغدغه شما نیست پرهیز کنید.

د: سودمند باشد و نیازی از نیازهای فکری - فرهنگی جامعه را برطرف کند.

ه: مرحله بعد در تهیه طرح تحقیق، زمان بندی تحقیق است.

در این مرحله باید مشخص کنید که هر یک از مراحل مقاله اعم از تبیع و مطالعه و فیش برداری و نگارش تحقیق در چه مدتی به انجام خواهد رسید.

بعد از مشخص شدن مراحل پنجگانه فوق آنها را روی کاغذ به صورت اجمالی منعکس نموده و به تکمیل و رفع نواقص آن پردازید.

۳- مطالعه و فیش برداری

در این مرحله با توجه به سؤالاتی که قبلاً طرح کرده‌اید به مطالعه منابع پرداخته و سعی کنید در هنگام مطالعه به جواب سؤالاتی که قبلاً طرح کرده‌اید دست یابید.

لازم است در حین مطالعه، مطالب مورد نظر خود را استخراج کرده و هر مطلب را در یک فیش ثبت نمایید و این فیشها را بر اساس یک نظم منطقی که قبلاً در تنظیم و مرتب کردن سؤالات رعایت کرده‌اید دسته بندی نمایید.

۴- تجزیه و تحلیل مطالب

پس از پایان یافتن فیش برداری و تنظیم آنها حاصل تلاش خود را که همان مطالب جمع آوری شده است مجدداً مرور نموده و به تجزیه و تحلیل این مطالب پردازید.

سعی کنید در این مرحله با استفاده از مطالب جمع آوری شده به پاسخگویی سؤالاتی که قبلاً طرح کرده‌اید پردازید، و با استفاده از دلایل و شواهد محکم مطلب خویش را تبیین نمایید.

۵- تنظیم و نگارش

پس از انجام مراحل بالا، حاصل تلاش خود را که عبارت است از مجموعه مطالب جمع آوری شده و تجزیه و تحلیل های خودتان همراه با جمع بندی نهایی و نتیجه گیری روشن و صریح با رعایت اصول و قواعد نگارش و ویرایش بر روی کاغذ پیاده کرده، و آن را مورد بررسی مجدد قرار دهید.

رعایت اصول زیبا نویسی و قواعد نگارش به ارزش و اعتبار تحقیق شما می افزاید.

معیارهای تحقیق مطلوب

در ارزیابی تحقیق چهار محور کلی مد نظر قرار می گیرد که عبارتند از:

- ۱- انتظام در چینش اجزای تحقیق؛
 - ۲- میزان تتبع و مراجعه به منابع اصیل؛
 - ۳- اتقان و استحکام در تجزیه و تحلیل مطالب؛
 - ۴- رعایت نکات ویرایشی و زیبا نویسی.
- جزئیات این چهار محور به صورت زیر است:

محور اول: نظم منطقی

هر تحقیق حداقل دارای هشت قسمت و به ترتیب زیر است:

الف: صفحه عنوان

عنوان تحقیق در بالای صفحه در قسمت وسط آورده می شود.

در انتخاب عنوان تحقیق چند نکته مهم قابل توجه است

آ: رسا و بلیغ و قابل فهم باشد.

ب: گویای محتوای متن باشد.

ج: کوتاه و مختصر باشد.

د: عاری از تعابیر احساسی و عاطفی باشد.

ه: تکراری نباشد.

نام و شهرت نویسنده با فاصله زیر عنوان قرار می گیرد.

ب: چکیده

چکیده گزارشی از محتوای تحقیق است.

نویسنده در آغاز به اختصار به موضوع تحقیق و وجوه اهمیت و ضرورت تحقیق اشاره می کند؛ و آن گاه مطالب هر قسمت را در یک پاراگراف چند سطری توضیح می دهد. چکیده در حد ۱۵۰ تا ۲۵۰ کلمه که تقریباً نیم، الی یک صفحه است و شماره صفحه نمی خورد و جایگاه آن در ابتدای مقاله بعد از صفحه «بسم الله» و صفحه «عنوان تحقیق» است.

ج: کلید واژه

کلید واژه ها کلماتی هستند که در سراسر تحقیق بیشترین اهمیت را داشته باشند؛ و در واقع تحقیق حول محور آنها تنظیم شده است. کلید واژه معمولاً بین پنج تا هفت کلمه است و در صفحه مربوط به چکیده بلافاصله بعد از چکیده می آید.

د: مقدمه

عنوان «مقدمه» در یک صفحه و به صورت درشت می آید و از صفحه بعد، مباحث زیر به تفکیک مطرح می شود:

۱. تبیین موضوع

در تبیین موضوع کاملاً موضوع تحقیق شکافته شده و جایگاه آن بیان می شود، و توضیح داده می شود که در این تحقیق از چه زاویه ای به موضوع نگریسته شده است.

۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

در این قسمت توضیح داده می‌شود که پرداختن به این موضوع توسط شما از چه اهمیت و ضرورتی برخوردار است، و چه فایده‌ای بر آن مترتب است.

۳. پیشینه تحقیق در این موضوع

مراد این است که توضیح دهید آیا تاکنون در این موضوع خاص کتاب یا تحقیق نوشته شده است یا خیر؛ و اگر جواب مثبت است به برخی از مهمترین آنها همراه با نام نویسنده اشاره کنید؛ و سپس وجه امتیاز تحقیق خودتان را ذکر کنید.

۴. مراحل آماده سازی تحقیق

در این قسمت مراحل آماده سازی تحقیق خود را ذکر کنید. (مثلا انتخاب موضوع، تصویب موضوع و ...).

۵. محدودیتها و مشکلات

اگر در انجام تحقیق با مشکل خاصی مواجه بوده اید آن را در این قسمت بیان کنید.

۶. سؤالات تحقیق

در این قسمت سؤالاتی را که راجع به موضوع تحقیق طرح نموده‌اید به ترتیب ذکر کنید. لازم به یادآوری است که پاسخ به هر یک از این سؤالات، محتوای یک فصل از فصلهای بدنه اصلی تحقیق شما را تشکیل می‌دهد.

هـ: فصول اصلی تحقیق

سرفصلهای اصلی تحقیق شما همان سؤالاتی است که راجع به موضوع طرح کرده‌اید. محتوای هر فصل پاسخ به یکی از این سؤالات است که به تفصیل، نظریات و مطالعات خود را در پاسخ به آن ذکر می‌کنید.

و: جمع بندی و نتیجه گیری

به اختصار در حد نصف صفحه مطالب کل تحقیق را جمع‌بندی کنید، و آن‌گاه دستاوردهای تحقیق خودتان را در حد یک الی دو صفحه توضیح دهید.

مراد از نتایج تحقیق اموری است که خواننده قاعدتاً باید با خواندن تحقیق به آنها دست یابد، اما بدان جهت که ممکن است خواننده به جهاتی از آنها غافل مانده باشد نویسنده خود ذیل عنوان «نتیجه گیری» به بیان آنها می‌پردازد.

ز: کتابنامه (فهرست منابع)

ذیل این عنوان مشخصات کامل تمام منابعی که مستقیماً به آنها مراجعه کرده و در پی نوشت‌ها به آنها ارجاع داده‌اید را بیاورید.

چگونگی نوشتن کتابنامه در محور چهارم ذکر خواهد شد.

نکته اول: علاوه بر انسجام و پیوستگی عناوین با یکدیگر، باید بین هر یک از عناوین و مطالب ذیل آنها تناسب برقرار باشد. دقت کنید از موضوع مورد بحث خارج نشوید.

نکته دوم: دقت کنید به جای ردیف کردن مطالب موازی پشت سر هم، به دسته‌بندی آنها پردازید. مثلاً اگر قرار است به پیامدهای اسراف اشاره کنید به جای ردیف کردن مثلاً ۱۵ مورد از این پیامدها پشت سر هم، آنها را به صورت پیامدهای دنیوی و اخروی، و فردی و اجتماعی و ... دسته‌بندی کنید.

محور دوم: میزان تتبع و مراجعه به منابع اصیل

۱. هر چه در تحریر تحقیق از منابع بیشتر و معتبرتری استفاده شود تحقیق از امتیاز بیشتری برخوردار خواهد بود.

۲. سعی کنید به منابع دست اول مراجعه کنید؛ و اگر مطلبی را در کتاب یا مجله‌ای یافتید که مناسب تحقیق شما است و آن کتاب یا مجله از کتاب دیگری آن مطلب را نقل کرده است، در صورت امکان به منبع اصلی مراجعه کنید و مطلب را از آن نقل کنید.

۳. امانتداری اقتضا می‌کند که آدرس هر مطلبی را که از دیگران بهره گرفته‌اید ذکر نمایید. هیچ مطلبی بدون ذکر آدرس قابل قبول نیست.

۴. چنانچه مطلبی را در دو منبع یافتید که از نظر اعتبار مساوی نیستند ابتدا منبع معتبرتر را ذکر کنید، و سپس منبع کم اهمیت تر را.
۵. در توضیح مفهوم لغوی واژه‌ها حتماً به کتابهای معتبر لغت مراجعه کنید.
۶. در تبیین مفهوم اصطلاحی واژه‌ها حتماً به کتابهای اصلی و معتبر آن علمی که این اصطلاح به آن علم مربوط است مراجعه کنید.

محور سوم: اتقان و استحکام در تجزیه و تحلیل مطالب

۱. مطالبی که درون تحقیق بیان می‌کنید باید کاملاً مستند باشد؛ ادعای بدون سند اعتباری ندارد. به همین جهت بسته به نوع مدعای شما باید دلایل عقلی، قرآنی، تاریخی، روایی و ... اقامه کنید، و این دلایل را به صورت کاملاً روشن و واضح تبیین نمایید.
۲. تحقیق را باید به قلم خودتان بنویسید، به گونه‌ای که حضورتان در آن کاملاً احساس شود؛ بنابراین نقل قولهای طولانی و پیاپی به هیچ وجه پذیرفته نیست.
- دقت کنید که از تکرارهای نابجا پرهیزید.
۳. اگر مطلبی را در منبعی مطالعه کرده‌اید سعی کنید از نقل قول غیر مستقیم استفاده کنید؛ یعنی حاصل مطلب مورد نظر را با قلم خودتان بنویسید؛ البته ذکر آدرس دقیق در پاورقی در این صورت نیز الزامی است.
- از نقل قول مستقیم فقط در موارد ضرورت و در موردی که می‌خواهید آن را به عنوان شاهد بیاورید و نیز در تعاریف، استفاده کنید.
۴. در آغاز هر فصل توضیحی مقدماتی در رابطه با موضوع فصل و رابطه این فصل با فصل قبل ذکر کنید و ابتدا به ساکن وارد بحث نشوید.
- ۵- در انتهای هر فصل سعی کنید مطالب فصل را جمع‌بندی نموده و نتیجه‌گیری کنید.
۶. هیچ متن عربی و لاتین بدون ترجمه قابل قبول نیست.

و نیز سعی کنید در تمام تحقیق یک شیوه را رعایت کنید؛ مثلاً یا همه ترجمه‌ها را داخل متن بیاورید و یا همه ترجمه‌ها را در پاورقی ذکر کنید.

۷. ذیل هر آیه و روایتی توضیح کافی مطرح شود، و به گونه‌ای نباشد که چندین آیه و روایت بدون هیچ توضیحی پشت سر هم ردیف شوند.

۸. چکیده و مقدمه پس از انجام تحقیق و تسلط کافی بر مطالب تحقیق نوشته شود و در جای خود قرار گیرد.

محور چهارم: رعایت نکات ویرایشی

(برای اطلاع کامل از روشهای صحیح «نشانه‌گذاری» و «ارجاع‌دهی» می‌توانید به متن درسی تدوین پایان نامه‌ها مراجعه نمایید).

۱. در پاورقی منابعی ذکر می‌شود که خودتان مستقیماً به آنها مراجعه کرده‌اید.

همین منبع با مشخصات کامل در کتابنامه (فهرست منابع) ذکر می‌گردد.

۲. کیفیت ارجاع در پاورقی صفحات باید این‌گونه باشد:

در ارجاع به سایر کتابها، به یکی از دو صورت ذیل عمل شود.

الف: نام کتاب، پس از آن شماره جلد و پس از آن شماره صفحه.

ب: شهرت و نام مؤلف، پس از آن نام اثر و شماره جلد و شماره صفحه. مثلاً:

مجمع‌البیان، ج ۵، ص ۲۶۲. و یا: طبرسی، فضل‌بن حسن، مجمع‌البیان، ج ۵، ص ۲۶۲.

۳. اگر مطلبی را با واسطه نقل می‌کنید ابتدا مشخصات کتابی را که مستقیماً به آن مراجعه

کرده‌اید بنویسید و بعد از آن مشخصات کتاب اصلی ذکر شود.

مثلاً اگر مطلبی را از «المیزان» نقل می‌کنید و «المیزان» خود مثلاً از «مجمع‌البیان» آن

مطلب را نقل کرده است شما در ابتدا مشخصات «المیزان» را طبق الگوی مذکور بیاورید،

سپس بنویسید: به نقل از: طبرسی، فضل بن حسن، مجمع‌البیان، جلد ۳، ص ۲۸.

- ۴- در نقل قولها، اعم از مستقیم و غیر مستقیم، ذکر آدرس در پاورقی الزامی است؛ تنها تفاوت آنها در این است که در نقل قول مستقیم عبارت نقل شده داخل گیومه قرار می‌گیرد. بنابراین این هر مطلبی که آدرس نداشته باشد بدان معناست که از خود شماست.
۵. اگر کتابی دارای دو یا سه نویسنده باشد نام خانوادگی و نام هر سه به ترتیبی که در جلد کتاب آمده است ذکر می‌شود، ولی اگر بیش از سه نویسنده داشته باشد تنها نام اولین مولف ذکر شده و کلمه «و دیگران» دنبال آن می‌آید مثلاً: مکارم شیرازی، ناصر، و دیگران.
۶. در ارجاع به مقالات به شکل زیر ارجاع دهید:
- نام، نام خانوادگی، عنوان تحقیق، مترجم، نام مجموعه یا مجله، نام گردآورنده، شماره مجله، شماره صفحه.
۷. در ارجاع به قرآن و نهج البلاغه همیشه به صورت زیر عمل کنید:
- مثلاً: سوره بقره، شماره سوره داخل پرانتز، آیه ۵۸؛
یا: نهج البلاغه، خطبه یا نامه یا کلمه ۵، شماره صفحه.
۸. سعی کنید در استفاده از قرآن و نهج البلاغه همیشه به یک ترجمه مراجعه کنید.
۹. کتابنامه بر اساس حروف الفبای نام خانوادگی صاحبان آثار تنظیم می‌شود، و در آن همیشه مشخصات کامل اثر را طبق الگوی زیر بیاورید.
- نام خانوادگی، نام، [لقب فرد مثل: شیخ، ملا، آیت الله و ...]، نام کتاب، نوبت چاپ، مترجم، شماره جلد، ناشر، محل نشر، تاریخ نشر.
۱۰. در صورتی که برخی مشخصات کتاب معلوم نباشد باید آنها را به ترتیب فوق با این حروف اختصاری مشخص کرد: بی‌نا: (بدون ناشر)، بی‌جا: (بدون محل نشر)، بی‌چا: (بدون نوبت چاپ)، بی‌تا: (بدون تاریخ).
۱۱. در صورتی که از چند اثر یک نویسنده استفاده کرده اید در کتابنامه فقط در اولین اثر مشخصات صاحب اثر می‌آید و در ذکر مشخصات آثار دیگر او که در پی اولین اثر ذکر می‌شود به جای مشخصات صاحب اثر خط تیره ممتد رسم می‌گردد؛ مانند:

طباطبایی، سید محمد حسین، [علامه]، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ...

_____، شیعه در اسلام،

۱۲. در صورتی که از برنامه های نرم افزاری و یا از اینترنت استفاده کرده‌اید، اگر آن برنامه یا پایگاه اینترنتی آن مطالب را از منبعی ذکر کرده، ابتدا ویژگیهای منبع مورد استفاده، اعم از تحقیق یا کتاب را طبق الگوی فوق چه در مورد پاورقی و چه کتابنامه آورده، و سپس داخل پرانتز بنویسید: «به نقل از» و نام برنامه نرم افزاری و شماره نسخه (version)، یا آدرس دقیق پایگاه اینترنتی را بنویسید.

به عنوان مثال اگر از برنامه نرم افزاری «نور الأنوار» استفاده کرده، و حدیثی را از «بحار الأنوار» نقل کرده‌اید در پی نوشت این گونه آدرس می‌دهید: مجلسی، محمد باقر، [علامه]، بحار الأنوار، ج ۴۸، ص ۲۵ (به نقل از برنامه نرم افزاری نورالأنوار). در کتابنامه نیز به همین شکل می‌آید، جز این که همه مشخصات کتابشناسی بحارالأنوار طبق الگویی که قبلاً ذکر شد آورده می‌شود.

اگر برنامه نرم افزاری یا پایگاه اینترنتی مطالب مورد استفاده شما را از منبع دیگری نقل نکرده است صرفاً نام برنامه یا پایگاه اینترنتی را بنویسید.

۱۳. از عبارات شیوا و روان استفاده کنید، و دقت فراوان به عمل آورید که سبک نوشتار شما گفتاری خطابی و شعری نباشد، بلکه کاملاً علمی و تحقیقی باشد.

۱۴. از علائم نگارشی و ویرایشی مثل: نقطه: (.) دو نقطه: (:)، ویرگول: (،)، گیومه: (« »)، کروشه: ([])، پرانتز () و غیره به جا و درست استفاده کنید.

۱۵. شکل، نوع قلم و فرم نوشتاری صفحات تحقیقات پایانی سطح ۲

• کاغذ A4

• فواصل متن با لبه کاغذ از بالا و پائین ۲/۵cm، از راست ۳cm و از چپ ۲cm باشد.

- سرصفحه در بالای صفحه کاری در اندازه ۱۷ در ۱ سانتی متر باشد که عنوان فصل سمت راست صفحه و شماره صفحه در سمت چپ آن درج شود.
- فاصله بین خطوط ۱ cm باشد.
- صفحات دو رو و حداقل حجم بدنه اصلی تحقیق ۳۵ صفحه می باشد که با لحاظ صفحات مربوط به تشریفات پژوهش شامل: (صفحه جلد، اسماء مقدسه، چکیده، فهرست مطالب، مقدمه، فهرست منابع) حداکثر ۴۵ صفحه می باشد.
- بین ۳۵ تا ۴۵ صفحه باشد.
- هر صفحه ۲۲ سطر باشد.
- قلم متن تحقیق لوتوس ۱۴ نازک باشد.
- قلم پاورقی لوتوس ۱۱ نازک باشد.
- قلم احادیث و آیات در متن بدر سیاه ۱۳ باشد.
- قلم احادیث و آیات در پاورقی بدر سیاه ۱۰ باشد.
- قلم انگلیسی در پاورقی تایمز ۱۰ نازک باشد.
- قلم انگلیسی در متن تایمز ۱۳ نازک باشد.
- قلم تیتراصلی شامل عناوین و فصول و بخش ها تیترا ۱۶ باشد.
- قلم زیر تیترا ترافیک ۱۴ باشد.
- قلم عناوین فرعی تر لوتوس ۱۴ سیاه باشد.
- نقل قول ها در گیومه آورده شود و قلم آن لوتوس سیاه ۱۲ باشد.

تنظیم نهایی تحقیق به ترتیب زیر انجام می شود.

۱. صفحه عنوان، ۲. صفحه «بسم الله»، ۳. صفحه چکیده و کلید واژه، ۴. صفحه فهرست مطالب، ۵. مقدمه (شماره گذاری صفحات از این صفحه آغاز شده و با احتساب صفحات

«بسم الله» و چکیده تا آخر شماره گذاری می شود)، ۵. کلیات تحقیق ۶. فصول اصلی تحقیق، ۷. جمع بندی و نتیجه گیری، ۸. فهرست منابع، ۹. ضمائم، در صورتی که تحقیق دارای ضمائم باشد.

صفحه عنوان بر اساس الگوی زیر تهیه می شود:

عنوان تحقیق (Zar_Bold: ۱۸)

.....

نام مدرسه (Zar_Bold: ۱۶)

.....

استاد راهنما (Zar_Bold: ۱۴)

.....

نام و نام خانوادگی محقق (Zar_Bold: ۱۲)

.....

شماره پرونده مرکز مدیریت :

پایه (Zar_Bold: ۱۲)

.....

کد مقاله : (در این قسمت نباید چیزی نوشته شود)

(فصل + سال)

(مثلا : زمستان۱۳)